

การบริหารจัดการตามแนวพระพุทธศาสนา*

THE MANAGEMENT OF MANAGED BY BUDDHISM

สามเณรพุทธานติ ช่วยแก้ว

Novice Phutthachart Chuaykaew

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University, Thailand

Corresponding Author's Email: maxzxcvbnm2547@gmail.com

Received 17 January 2024; Revised 21 May 2024; Accepted 29 June 2024

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงาน การจัดการ หลักพุทธธรรม และพุทธวิธีการบริหารองค์กร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ: 1.ศึกษาแนวคิด หลักการ และทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารงาน การจัดการ หลักพุทธธรรม และพุทธวิธีการบริหาร 2.วิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างการบริหารงาน การจัดการ และหลักพุทธธรรม 3.นำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้พุทธวิธีการบริหารในการบริหารจัดการองค์กร การศึกษาครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า หลักพุทธธรรมสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานและการจัดการองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความสมดุล ความยั่งยืน และความเป็นธรรมในการดำเนินงาน

คำสำคัญ: การบริหารงาน, หลักพุทธธรรม, แนวคิดเชิงพุทธ, หลักธรรม

Citation:

* สามเณรพุทธานติ ช่วยแก้ว. (2567). การบริหารจัดการตามแนวพระพุทธศาสนา, วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 2(3), 72-85.

Novice Phutthachart Chuaykaew. (2024). The Management of Managed By Buddhism. Journal of Interdisciplinary Social Development, 2(3), 72-85.;

DOI: <https://doi.org/10.14456/jisdiadp.2024.7>

Website: <https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/>

Abstract

This study aims to analyze the relationship between administration, management, Buddhist principles, and Buddhist methods of organizational management. The objectives are to: 1. Study concepts, principles, and theories regarding administration, management, Buddhist principles, and Buddhist management methods. 2. Analyze the connection between administration, management and Buddhist principles. 3. Present guidelines for applying Buddhist management methods in organizational management. This study used a qualitative research method. By studying related documents and research. Study results show that Buddhist principles can be applied effectively in administration and organization management. This will help strengthen balance, sustainability, and fairness in operations.

Keywords: Administration, Buddhist Principles, Buddhist Concepts, Dhamma Principles

บทนำ

ในยุคแห่งการแข่งขันทางการศึกษาในปัจจุบัน ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนองค์กรให้ก้าวสู่ความเป็นเลิศ โดยจำเป็นต้องมีการกำหนดบทบาทที่ชัดเจนในฐานะผู้นำ ทั้งในการบริหารจัดการภายในองค์กร การสร้างความร่วมมือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และการบริหารจัดการระบบงานให้มีความเป็นระบบและบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ผู้นำทางการศึกษาที่จะประสบความสำเร็จนั้นจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์และความสามารถในการกำหนดกลยุทธ์ที่ชัดเจน เพื่อเป็นแรงขับเคลื่อนในการพัฒนาองค์กรให้เจริญก้าวหน้า โดยต้องสามารถสื่อสารวิสัยทัศน์ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเห็นความเป็นไปได้และน่าสนใจ ควบคู่ไปกับการนำทรัพยากรต่างๆ มาใช้อย่างเต็มประสิทธิภาพเพื่อให้วิสัยทัศน์เป็นจริง นอกจากนี้ การบริหารตามแนวพุทธธรรมก็เป็นอีกแนวทางที่สำคัญ โดยนำหลักธรรมของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ เช่น การวางแผน การจัดการองค์กร การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ และการกำกับดูแล เพื่อให้การบริหารสถานศึกษาเกิดความเป็นธรรมและพัฒนาอย่างยั่งยืน

หลักการบริหารจัดการในปัจจุบัน

ในยุคสมัยที่เต็มไปด้วยการแข่งขันทางธุรกิจ การบริหารจัดการองค์กรจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง การบริหารงานที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้องค์กรบรรลุเป้าหมายและสร้างความได้เปรียบเหนือคู่แข่ง ซึ่งต้องอาศัยศาสตร์ในการบริหารจัดการที่เหมาะสม ปัจจุบันนักวิชาการตะวันตกต่างหันมาสนใจและประยุกต์ใช้หลักการจากพระพุทธศาสนากับการบริหารจัดการ เนื่องจากเห็นว่าศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาให้แนวคิดที่ยั่งยืน เน้นความเป็นมนุษย์ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ซึ่งแตกต่างจากหลักการบริหารจัดการแบบตะวันตกที่มุ่งเน้นกำไรและการแข่งขัน ดังนั้น การผสมผสานศาสตร์ทางการบริหารจัดการร่วมกับหลักการทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นแนวทางที่น่าสนใจ และอาจนำมาซึ่งการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพที่ยั่งยืน และสอดคล้องกับความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง เรื่องการบริหารงานที่ผสมผสานหลักธรรมจากพุทธศาสตร์ในปัจจุบัน การบริหารงานต้องก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนและรวดเร็ว ซึ่งองค์กรต่างๆ พยายามปรับตัวให้สอดคล้องกับระบบการบริหารแบบใหม่ ทั้งในเรื่องของการแข่งขัน และการเน้นผลกำไรสูงสุด เพื่อตอบสนองต่อระบบบริโภคนิยม น่าสนใจที่หลักธรรมทางพุทธศาสตร์ซึ่งมีมากกว่า 2,500 ปี กลับสามารถนำมาบูรณาการและเป็นแนวทางในการบริหารงานสมัยใหม่ได้อย่างน่าทึ่ง การบริหารงานในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะการเพิ่มทักษะและความสามารถของบุคลากร เพื่อสร้างความเป็นเลิศขององค์กรและความสามารถในการแข่งขัน นอกจากนี้ การบริหารงานยังต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยมุ่งเน้นการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่เป็นพลวัตมากขึ้น เพื่อให้องค์กรสามารถบรรลุเป้าหมายสูงสุดและแข่งขันได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสตร์เข้ากับการบริหารงานสมัยใหม่จึงเป็นแนวทางที่น่าสนใจและมีความสอดคล้องกันอย่างน่าทึ่ง เพื่อให้องค์กรก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงและมีความสามารถในการแข่งขันสูงสุด

กระบวนการทางการ บริหาร (Administration) นักวิชาการชื่อ Luther Gulicks และคณะได้เสนอแนวคิด เกี่ยวกับกระบวนการ บริหารที่เรียกว่า “POSDCORB” ไว้ 7 ประการ คือ

1. การวางแผน (Planning) - กำหนดแผนงานและทิศทางการปฏิบัติงานร่วมกัน
2. การจัดองค์กร (Organizing) - จัดโครงสร้างองค์กรให้คล่องตัวและเชื่อมโยงสายบังคับบัญชา

3. การบริหารบุคลากร (Staffing) – พัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน
4. การสั่งการ (Directing) – ตัดสินใจอย่างรวดเร็วและแม่นยำด้วยข้อมูลที่ทันสมัย
5. การประสานงาน (Coordinating) – ประสานงานภายในและภายนอกองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ
6. การรายงานผล (Reporting) - ตรวจสอบและรายงานผลการดำเนินงานอย่างมาตรฐาน
7. การจัดทำงบประมาณ (Budgeting) - จัดทำระบบบัญชีและงบประมาณที่มีประสิทธิภาพ ทำความเข้าใจกระบวนการบริหารองค์การอย่างลึกซึ้ง เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจ

การบริหารงานในยุคปัจจุบันต้องอาศัยศาสตร์การจัดการที่ทันสมัย เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร พัฒนาทรัพยากรบุคคลอย่างต่อเนื่อง และนำเทคโนโลยีมาสนับสนุนการบริหารงาน อาทิ ระบบฐานข้อมูล การพัฒนาบุคลากรให้มีความสามารถในการบริหารจัดการ การตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติงาน เพื่อสร้างความยุติธรรมและความเสมอภาคภายในองค์กร นอกจากนี้ การสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพ การประสานประโยชน์ร่วมกัน และการกระจายอำนาจอย่างเหมาะสม จะเป็นปัจจัยสำคัญในการพาองค์กรเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ และสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันภายใต้ระบบทุนนิยมในปัจจุบัน

หลักการบริหารทางพุทธศาสนา

หลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา คือ ความเพียรพยายามในการพัฒนาตนเอง คือ หัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา หลักธรรมในพระพุทธศาสนา ได้สอนให้เราเพิ่มพูนปัญญา ความรู้ความสามารถ เพื่อสามารถบริหารจัดการตนเองได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะส่งผลให้เราสามารถนำความรู้และทักษะเหล่านั้น ไปช่วยเหลือและนำพาผู้อื่นหรือองค์กรต่างๆ ให้ก้าวหน้าได้ พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนว่า ผู้บริหารที่จะประสบความสำเร็จ จะต้องมีความรู้ 3 ประการ ได้แก่

1. จักขุมา มีปัญญามองไกล
2. วิธูโร มีความชำนาญในการจัดการ

3. นิสยสัมปันโน มีทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์

การนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ จะช่วยสร้างความเป็นผู้นำและนำพาองค์กรให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย ด้วยความเพียรพยายามในทางที่ชอบ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาในทุกกระดับ ทั้งการบริหารตน บริหารคน และบริหารงาน การวางแผนตามหลักพุทธศาสนา เป็นศาสตร์ที่ลึกซึ้งและยิ่งใหญ่ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ พุทธวิธีในการวางแผนนั้น เป็นการกำหนดลำดับขั้นตอนที่จำเป็นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร รวมถึงการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้น และการกำหนดนโยบายเพื่อก้าวไปสู่ความสำเร็จ การมีแผนงานที่ชัดเจนเป็นการแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของมนุษย์ในการใช้ปัญญาและความมุ่งมั่นเพื่อนำทรัพยากรต่าง ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังคำกล่าวของขุนวู ในคัมภีร์ยุทธศาสตร์ว่า "รู้เขา รู้เรา รบร้อยครั้ง ชนะร้อยครั้ง" ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการวางแผนที่ดีของผู้นำ ที่จะนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จที่ยั่งยืน

แนวคิดหลักการบริหารเชิงพุทธ

ในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ไม่เพียงเพื่อเพิ่มผลกำไรเท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงความยั่งยืนและความเป็นอยู่ที่ดีของบุคลากรและสังคมด้วย หลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์จึงเป็นทางเลือกที่น่าสนใจ เพราะมีรากฐานมาจากคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ยังคงความทันสมัยและสามารถตอบโจทย์ความท้าทายในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

โดยเฉพาะหลักสัปปุริสธรรม ซึ่งเป็นแนวทางในการบริหารจัดการอย่างมีคุณธรรม ไม่เน้นเพียงการสร้างผลกำไรหรือการแข่งขัน แต่ให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความเมตตา และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลก ด้วยการบูรณาการหลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์เช่นนี้ องค์กรจะสามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างยั่งยืน โดยไม่ละเลยความเป็นมนุษย์และความสมดุลกับสิ่งแวดล้อม หลักสัปปุริสธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ มี 7 ประการได้แก่

1. อัมมัญญตา คือการรู้จักเหตุ รู้จักความจริง รู้จักกฎเกณฑ์ที่แท้จริง โดยไม่ยึดติดกับความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะที่ไม่มีมูลฐานทางเหตุผล ด้วยการรู้จักเหตุผลและหลักการที่แท้จริง ผู้บริหารจะสามารถบริหารจัดการองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุเป้าหมายได้

อย่างแม่นยำไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์ปัญหา การตัดสินใจ หรือการวางแผนกลยุทธ์ต่างๆ ธรรมนูญตานี้ จึงเป็นคุณสมบัติที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้บริหารที่ต้องการนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ หมายถึงการรู้ถึงความหมาย วัตถุประสงค์ และประโยชน์ที่แท้จริง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการบริหารองค์กรให้บรรลุเป้าหมาย ผู้บริหารที่มีวัตถุประสงค์จะสามารถวางแผนงานที่ดี โดยคำนึงถึงผลกระทบในด้านต่างๆ เพื่อนำองค์กรไปสู่ความมั่นคงและยั่งยืน

3. อัตตัญญูตา (Knowing Oneself) ความเป็นผู้รู้จักตน การรู้จักตนเองเป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะช่วยให้เราประพฤติดนได้อย่างเหมาะสม และสามารถพัฒนาตัวเองให้ดียิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ ความสามารถ หรือคุณธรรม ในขณะเดียวกัน การเข้าใจองค์กรที่เราบริหารอยู่ ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญ ทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน และขีดความสามารถ เพื่อที่จะสามารถปรับปรุงและพัฒนาองค์กรให้ทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การบริหารจัดการที่ดีต้องคำนึงถึงความเพียงพอขององค์กร ขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ และการสร้างโอกาสให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น รวมถึงการบริหารความแตกต่างภายในองค์กรให้เป็นจุดแข็งที่จะนำไปสู่ความเป็นเลิศและความมั่นคงถาวร

4. มัตตัญญูตา (ความรู้จักประมาณ) คือศาสตร์แห่งการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างสมดุล เป็นพื้นฐานสำคัญที่จะนำพาองค์กรไปสู่ความยั่งยืน การรู้จักประมาณในการใช้จ่ายและการลงทุน ตลอดจนการแข่งขันอย่างรอบคอบ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเติบโตอย่างมั่นคง องค์กรต้องมีความเข้าใจขีดความสามารถของตนเอง เพื่อจัดสรรทรัพยากรได้อย่างเหมาะสม ด้วยหลักการบริหารจัดการที่ดี องค์กรจะสามารถสร้างความแข็งแกร่งและความยั่งยืนให้กับธุรกิจได้อย่างมั่นคง

5. กาลัญญูตา หรือ "ความรู้จักกาล" เป็นเรื่องสำคัญในการบริหารจัดการ การสร้างโอกาสให้ธุรกิจ จำเป็นต้องพิจารณาถึงสถานการณ์ในช่วงเวลานั้นๆ อย่างรอบคอบ เข้าใจระยะเวลาที่เหมาะสมในการดำเนินการ ตลอดจนรู้จักปฏิสัมพันธ์กับองค์กรอื่นๆ ทั้งพันธมิตรและคู่แข่ง นอกจากนี้ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ดียังต้องรู้จักความแตกต่างของบุคคล ทั้งอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เพื่อมอบหมายงานที่เหมาะสม อันจะนำไปสู่ความสำเร็จขององค์กรอย่างยั่งยืน

6. ปริสัญญูตา ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการรู้จักชุมชนและการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม การบริหารองค์กรจำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์กับทุกภาคส่วน ทั้งพันธมิตรและคู่แข่ง

โดยการสร้างความร่วมมือ ประสานงาน และพัฒนาความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ด้วยความเมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อชุมชนและสาธารณะชน องค์กรจะได้รับภาพลักษณ์ที่ดี และเป็นหัวใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การบริหารจัดการองค์กรที่มีประสิทธิภาพ ต้องเข้าใจและพัฒนาความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและความไว้วางใจจากทุกภาคส่วน

7.บุคคลัญญตา การรู้จักบุคคล และเข้าใจความแตกต่างของแต่ละคน การบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ เริ่มต้นจากการเข้าใจและประเมินความสามารถของแต่ละบุคคลอย่างถ่องแท้ ซึ่งเรียกว่า "บุคคลัญญตา" บุคคลัญญตา คือ ความรู้ความเข้าใจในตัวบุคคลทั้งในด้านอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรมของแต่ละคน รวมถึงการรู้ถึงศักยภาพของพวกเขา และสามารถนำมาจัดสรรงานที่เหมาะสมให้แก่บุคลากรแต่ละคน การพัฒนาและบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีการวิเคราะห์และรู้จักบุคลากรในองค์กรเป็นรายบุคคล เพื่อให้สามารถนำศักยภาพของพวกเขามาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยการเสริมสร้างความรู้ ความสามารถ ความภาคภูมิใจ และความสามัคคีในหมู่พนักงาน รวมถึงการสร้างบรรยากาศการทำงานที่เป็นธรรมและเสมอภาค จะช่วยยกระดับประสิทธิภาพการทำงานของทีมงาน และนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน

หลักของสัปปริสธรรม ในพระพุทธศาสนา ได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการ กับคน และสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงคุณธรรมและจริยธรรมที่มีคุณค่าสังคมมนุษย์เป็นสังคมที่อาศัยซึ่งกันและกัน การพิจารณาด้วยเหตุผล รู้จักโลก รู้จักธรรมชาติ เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้บริหารจะต้องมี หลักการบริหารสมัยใหม่ควรใช้เทคนิคและวิธีการที่แสวงหากำไรและการแข่งขัน เพื่อให้องค์กรบรรลุเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม ผู้บริหารควรบูรณาการหลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์ เข้ามาประกอบการบริหารงานในปัจจุบัน เพื่อนำไปสู่การบริหารงานแบบยั่งยืน มั่นคง และสร้างความเป็นธรรมต่อบุคคลหรือสังคมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสร้างประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ต่อการบริหารงานอย่างยั่งยืนและมั่นคง ดังนั้น การบริหารจัดการองค์กรที่ดีจะต้องใช้หลักการบริหารสมัยใหม่ ควบคู่กับการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อนำไปสู่การบริหารงานแบบยั่งยืน และสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในองค์กร

การจัดการทรัพยากรมนุษย์แนวพุทธ

แนวทางการบริหารองค์กรแนวพุทธมุ่งเน้นการพัฒนาที่สมดุลระหว่างวัตถุและจิตใจ โดยยึดหลักธรรมะเป็นแกนหลัก เพื่อสร้างความมั่นคงและยั่งยืนจากภายใน ปัจจัยสำคัญที่จะนำพาองค์กรให้ก้าวหน้า ได้แก่

1. คุณภาพและคุณธรรมของสมาชิก
2. ความสงบสุขของสมาชิก
3. ภาวะผู้นำที่มีคุณธรรม
4. หลักการบริหารที่ยึดหลักพุทธธรรม องค์กรที่มีการบริหารจัดการแบบนี้ จะสามารถดำรงอยู่อย่างยั่งยืน และปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ คัมคากับทรัพยากรที่ลงทุน พุทธศาสนามองว่า "ชีวิตคือการศึกษาคู" ดังนั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นกุญแจสำคัญเพื่อให้ทุกคนเติบโตอย่างแท้จริง และเป็นสัตว์ประเสริฐตามหลักพระพุทธศาสนา

การพัฒนาตนเองอย่างรอบด้านนับเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาทางกาย จิตใจ หรือปัญญา การนำแนวคิดทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้นั้น สามารถช่วยให้เราเติบโตเป็นบุคคล ที่มีคุณภาพและมีความสุข ทั้งในระดับบุคคลและองค์กร ตามหลักไตรสิกขาหรือบทเรียน 3 ประการ ที่มนุษย์ควรฝึกฝน ได้แก่

1. ศีลสิกขา (การพัฒนากาย) - เรียนรู้และฝึกทักษะเรื่องระเบียบวินัยของสังคม เพื่อให้พฤติกรรมและการกระทำมีความเหมาะสม
2. สมาธิสิกขา (การพัฒนาจิต) - เรียนรู้และฝึกทักษะทางด้านจิตใจ เพื่อให้จิตใจมีความสงบ มุ่งมั่น และไม่ประมาท
3. ปัญญาสิกขา (การพัฒนาปัญญา) - ศึกษาหาความรู้ คิดพิจารณา และปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม เพื่อให้เกิด ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง การนำหลักการเหล่านี้มาใช้ในการพัฒนาตนเองและองค์กร จะช่วยให้เราเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ มีความสุข และองค์กรมีความเข้มแข็ง พร้อมเผชิญกับความท้าทายในยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป

การบริหารเชิงพุทธ คือ กระบวนการที่มุ่งเน้นการพัฒนาพฤติกรรมของบุคลากรให้เหมาะสม ผ่านการบริหารกายและใจ โดยใช้หลักเหตุผลและความเป็นธรรมในการแก้ปัญหา เพื่อสร้างคุณค่าให้กับองค์กร ด้วยหลักการสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

- 1) การครองตน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้อง ปราศจากอคติ
- 2) การครองคน เพื่อปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นธรรม

3) การครองงาน เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนขององค์กร โดยไม่มุ่งเน้นเพียงแค่การแข่งขัน หรือแสวงหากำไร การบริหารเชิงพุทธจึงเป็นแนวทางที่สร้างสมดุลระหว่างการบริหารจัดการ และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้วยหลักการที่เน้นคุณธรรม จริยธรรม และความยั่งยืน เพื่อ ประโยชน์สูงสุดขององค์กร การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ มีความเมตตาต่อกัน การพิจารณา ด้วยเหตุด้วยผล รู้จักโลก รู้จักธรรมชาติ เพราะมนุษย์ เท่านั้นที่จะเป็นผู้ที่บริหารจัดการองค์กร ที่ดีได้

หลักธรรมที่นำมาใช้ในการบริหารงาน

พระพุทธศาสนามีบทบาทอย่างมากในการให้แนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องกับ การศึกษาและการพัฒนามนุษย์ หลักคำสอนเหล่านี้ล้วนแต่มีความลึกซึ้งและสามารถนำมา ประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวาง หากเราศึกษาและทำความเข้าใจหลักคำสอนเหล่านี้อย่างถ่องแท้ แล้วนำมาตีความและปรับให้เข้ากับบริบทของสังคมปัจจุบัน ก็จะสามารถนำมาเป็นเครื่องมือที่ มีประสิทธิภาพในการบริหารการศึกษาและพัฒนามนุษย์ได้อย่างเหมาะสม โดยจะช่วยให้ การศึกษามีความหมายและสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ ยังจะส่งเสริมให้มนุษย์ได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อ การสร้างสรรค์สังคมที่ดีงามและยั่งยืนต่อไปจากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้นำควรนำหลักธรรมมา ประยุกต์ในการบริหาร 2 หลักธรรม ได้แก่ พรหมวิหารธรรม 4 และสังคหวัตถุ 4 ประการ ในแต่ละหลักธรรมมีรายละเอียด ดังนี้

พรหมวิหารธรรม 4

ธรรมของผู้หน้าที่ยิ่งใหญ่ การเป็นผู้หน้าที่ยอดเยี่ยมนั้นต้องอาศัยธรรมสำคัญ 4 ประการ หรือที่เรียกว่า "พรหมวิหารธรรม" ซึ่งเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่ผู้บริหารทุกคนจำเป็นต้องยึดถือ ปฏิบัติ

1. เมตตา - ความรักและความปรารถนาดีต่อผู้ใดบังคับบัญชา ผู้บริหารต้องมองเห็นแง่ ดีในตัวคน พร้อมให้อภัยเมื่อพบข้อบกพร่อง เพื่อจะได้ใช้ศักยภาพของคนให้เกิดประโยชน์สูงสุด
2. กรุณา - การเอื้ออาทรและช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ใดบังคับบัญชา เมื่อพบปัญหาหรือ ความทุกข์ยาก ผู้บริหารต้องเข้าไปสนับสนุนช่วยเหลือ ไม่ทอดทิ้งหรือละเลย เป็นการสร้าง แรงจูงใจที่ดี

3. มุทิตา - การร่วมชื่นชมยินดีเมื่อผู้ใดบังคับบัญชาประสบความสำเร็จ ผู้บริหารต้องให้โอกาสพัฒนาศักยภาพ และช่วยสนับสนุนการเติบโตของพวกเขา เป็นการสร้างแรงจูงใจที่ดีเยี่ยม

4. อุเบกขา - ความเป็นกลางและความยุติธรรมในการตัดสินใจ เมื่อเกิดความขัดแย้งหรือปัญหา ผู้บริหารต้องใช้ปัญญาพิจารณาอย่างเที่ยงธรรม เพื่อสร้างความมั่นใจและความเคารพนับถือจากทุกฝ่าย

ผู้บริหารที่ยิ่งใหญ่จะต้องยึดมั่นในพรหมวิหารธรรม 4 ประการนี้ เป็นรากฐานสำคัญในการปกครองและบริหารจัดการองค์กรให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน

สังคหวัตถุธรรม 4

การครองตนของผู้บริหารในองค์การต้องใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 คือ หลักการอยู่รวมกันอย่าง สันติ 4 ประการ ซึ่งมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1) ทาน ในการบริหารองค์กร การให้ทานถือเป็นสิ่งสำคัญ ไม่ใช่เพียงแค่การให้วัตถุสิ่งของ แต่ยังรวมถึงการให้ความรู้ ให้โอกาส และให้อภัยด้วย การให้ทานเช่นนี้จะช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บริหารและพนักงาน รวมทั้งส่งเสริมบรรยากาศแห่งความเอื้ออาทรและความสามัคคีภายในองค์กร การทำบุญ เช่น การทอดกฐิน การทอดผ้าป่า หรือการทำบุญในวันธรรมะสวนะ ก็ถือเป็นการให้ทานอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งจะช่วยสร้างบุญบารมีให้แก่ผู้ให้และผู้รับ นำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าและความสุขในชีวิต การให้ทานจึงไม่ใช่เพียงการให้วัตถุสิ่งของ แต่เป็นศิลปะแห่งการให้ที่ส่งผลดีต่อทั้งผู้ให้และผู้รับ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีงาม และนำพาให้ชีวิตเดินทางสู่ความเจริญรุ่งเรือง

2) ปิยวาจา คือ การพูดเพื่อให้เป็นที่ยรัก ผู้บริหารองค์การต้องพูดด้วยภาษาที่สุภาพและไพเราะ คือเครื่องมือสำคัญที่ผู้บริหารควรใช้ในการสื่อสารกับพนักงาน เพื่อสร้างความเคารพและความผูกพัน การใช้คำพูดที่นุ่มนวล เป็นกลาง และเน้นสิ่งที่เป็นประโยชน์ จะช่วยให้ผู้ฟังรู้สึกมีคุณค่า และเต็มใจที่จะปฏิบัติตาม ผู้บริหารที่ใช้ภาษาที่สร้างแรงบันดาลใจจะเป็นที่เคารพและยอมรับ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ "บุคคลที่มานำเราในสิ่งที่เป็นประโยชน์ และเตือนเมื่อเราผิดพลาด เป็นเสมือน "ผู้ชี้เข็มทรัพย์ให้" ภาษาที่สร้างแรงบันดาลใจและเป็นประโยชน์จึงเปรียบเสมือนการช่วยเหลือให้ผู้อื่นเติบโตและประสบความสำเร็จ ด้วยการใช้ภาษาที่สุภาพและเน้นประโยชน์ ผู้บริหารจะสามารถสร้างความเคารพและความผูกพันจากพนักงาน และนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน

3) อัตถจริยา คือ การเป็นผู้ที่มุ่งปฏิบัติตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หรือที่เรียกว่า "อัตถจริยา" นับเป็นคุณลักษณะที่ทรงคุณค่าและควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นในหมู่ผู้บริหารองค์กร ด้วยเหตุที่การทำงานร่วมกันอย่างสามัคคีและมุ่งสู่ประโยชน์สาธารณะ จะส่งผลดีต่อทั้งองค์กรและสังคมโดยรวม ผู้บริหารที่ดีต้องเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ควบคู่ไปกับการชักจูงให้คนรอบข้างทั้งผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงานยึดถือแนวทางเดียวกัน เพื่อให้เกิดความร่วมมือและความเป็นปึกแผ่นในการดำเนินงาน อันจะนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ที่ดียิ่งต่อส่วนรวม การเป็นผู้ที่มุ่งปฏิบัติตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมนี้ จึงเป็นคุณสมบัติที่ควรปลูกฝังและส่งเสริมให้เกิดขึ้นในหมู่ผู้นาองค์กร เพื่อให้เกิดความสามัคคีและความเจริญก้าวหน้าที่ยั่งยืนต่อไป

4) สมานัตตตา คือ การทำตนเสมอต้นเสมอปลาย การเป็นผู้บริหารที่สมดุลและเป็นแบบอย่างที่ดี ผู้บริหารที่มีสมานัตตตานี้ จะวางตนให้เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ของตน ไม่ว่าจะเป็นในหรือนอกองค์กร พวกเขาจะประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อทุกคน ซึ่งจะส่งผลให้สภาพแวดล้อมในองค์กรและสังคมโดยรวมเป็นไปอย่างปลอดภัย สบายใจ และมีความสุข ความสมดุลและการเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้บริหารเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยให้องค์กรและสังคมดำเนินไปได้อย่างราบรื่นและมีความสุข คุณค่าของการเป็นผู้บริหารที่มีสมานัตตตานี้จึงเป็นเรื่องที่ควรให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก

ผลการวิเคราะห์การบริหารจัดการตามแนวพระพุทธศาสนา

1. ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงาน การจัดการ และหลักพุทธธรรม
 - การบริหารงานและการจัดการที่มุ่งเน้นเฉพาะประสิทธิภาพและผลกำไรอาจนำไปสู่ความไม่สมดุลและความขัดแย้งภายในองค์กร
 - หลักพุทธธรรมสามารถช่วยเสริมสร้างความสมดุล ความยั่งยืน และความเป็นธรรมในการบริหารจัดการองค์กร
 - การผสมผสานหลักการบริหารจัดการและหลักพุทธธรรมจะช่วยให้องค์กรมีความสมดุลระหว่างเป้าหมายทางธุรกิจและการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
2. แนวทางการประยุกต์ใช้พุทธวิธีการบริหารในการบริหารจัดการองค์กร
 - การสร้างภาวะผู้นำที่ยึดหลักธรรมาภิบาล และมีความเป็นกัลยาณมิตร
 - การสร้างความผูกพันและการมีส่วนร่วมของบุคลากรโดยยึดหลักการให้ การเสียสละ และการมีเมตตากรุณา
 - การบริหารจัดการที่เน้นความสมดุล ความยั่งยืน และความเป็นธรรม โดยยึดหลักไตรลักษณ์และอริยสัจ 4

- การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

สรุป

พุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการก้าวสู่องค์กรที่ยั่งยืน ในยุคสมัยที่ความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุล้วนครอบงำสังคม แต่กลับมองข้ามความสำคัญของศีลธรรมและจริยธรรม พระพุทธศาสนาจึงเป็นแหล่งปัญญาที่ล้ำค่า ทั้งในการพัฒนาตนเองและการบริหารจัดการองค์กร การนำพุทธวิธีการบริหารมาใช้ในองค์กรจะช่วยให้เกิดการพัฒนาภาวะผู้นำ การสร้างความผูกพันของบุคลากร และการบริหารจัดการที่เน้นคุณธรรม ซึ่งจะส่งผลให้องค์กรมีความสมดุล มีความยั่งยืน และมีความเป็นธรรมในการดำเนินงาน อย่างไรก็ตาม การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการองค์กรยังคงต้องมีการศึกษาและปรับใช้อย่างระมัดระวังและเหมาะสมกับบริบทขององค์กรนั้นๆ ผู้นำที่ชาญฉลาดย่อมรู้จักประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กร ไม่ใช่เพียงแค่ความรู้ แต่คือการใช้ปฏิบัติตนด้วยความดีงาม ความรู้เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่บุคคลสนใจ แต่ความดี คือพฤติกรรมส่วนบุคคลที่สำคัญกว่า ด้วยการยึดหลักจริยธรรมที่มีคุณค่าในการบริหารจัดการ ผู้นำจะสามารถพัฒนาองค์กรให้เติบโตอย่างยั่งยืน ควบคู่ไปกับการเอาใจใส่ในด้านจิตใจและสังคม มิใช่เน้นแต่การแสวงหาความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุเพียงอย่างเดียว การประยุกต์หลักธรรมจากพระพุทธศาสนาเข้ามาบูรณาการในการบริหารจัดการองค์กร จะช่วยให้การบริหารงาน มีประสิทธิภาพและยั่งยืนมากขึ้น ด้วยการคำนึงถึงคุณธรรม จริยธรรม และการพิจารณาด้วยเหตุผล เพื่อสร้างสังคม ที่มีคุณค่าและสมดุล

เอกสารอ้างอิง

- กนก แสนประเสริฐ. (2559). หลักการบริหารงานสมัยใหม่กับหลักการบริหารงานเชิงพุทธ ศาสตร์เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา. เรียกใช้เมื่อ 13 พฤษภาคม 2566 จาก <http://www.onab.go.th/articles>
- กฤษดา พัฒนพงษ์ไพบูลย์. (2560). รูปแบบการพัฒนาสโมสรฟุตบอลอาชีพให้เป็นองค์กรที่มี ประสิทธิภาพ. วารสารวิทยาลัยพาณิชยศาสตร์บูรพาปริทัศน์, 12(1), 84.
- เกียรติพงษ์ อุดมธนะธีระ, (2561). แนวคิดและทฤษฎี โดย Luther Gulick รูปแบบการบริหาร จัดการ 7 ประการ (POSDCORB). เรียกใช้เมื่อ 13 พฤษภาคม 2566 จาก <https://www.iok2u.com/index.php/article/e-book/238-posdcorb-7-luther-gulic>
- ณรงค์ นันทวรรณ. (2536). การบริหารงานอุตสาหกรรม. กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์เซ็นเตอร์ พาณิช.
- ทศนา แหมมณี และภาสิต ประมวลศิลป์ชัย. (2547). ประสบการณ์และกลยุทธ์ของผู้บริหารใน การ ปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: ปกรณ์ศิลป์พรินติ้ง.
- นฤมล ราชบุรี. (2557). สัมปฤติธรรม 7: แนวคิดเชิงบูรณาการเพื่อการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาอย่างยั่งยืน. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์, 1(1), 171.
- พระครูสมุห์ไพฑูรย์ พนมสว และคณะ. (2562). การบริหารสมัยใหม่กับการบริหารเชิงพุทธ ศาสตร์. วารสาร มจร. หริภุญชัยปริทรรศน์, 3(2), 119.
- พระเทพดิลก. (2553). การบริหารจัดการองค์กรทาง พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรง พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์. (ประยูร ธมมจิตโต). (2549). พุทธวิธีบริหาร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (ป.อ. ปยุตโต). (2553). ธรรมานุญชีวิต. กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์ การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์,ชาย สัญญาวิวัฒน์. (2550). การจัดการทรัพยากรมนุษย์แนวพุทธ การ บริหารจัดการแนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร และ สัณญา เคนาภูมิ. (2559). หลักการเบื้องต้นเกี่ยวกับองค์การและการจัดการ. วารสารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์, 3(1),170.
- แสงอาทิตย์ ไทยมิตร. (2558). พุทธวิธีการบริหารกับจริยธรรมภาวะผู้นำเชิงพุทธในสถานศึกษา. วารสารศึกษาศาสตร์ มมร., 3(2),13.
- Robbins, S.P. (2003). Organizational Behavior: Concepts Controversies and Application. 10th ed. New Jersey: Pearson prentice hall.